

Päivän sana

Vain tämän voin sanoa: jättäen mielestäni sen, mikä on takanapäin, ponnistelen sitä kohti, mikä on edessä. Juoksen kohti maalia saavuttaakseni voittajan palkinnon, pääsyn taivaaseen. **Fil. 3: 13-14**

Nimipäivät

Hertta
Huomenna: Reima
Ortodoksinen kalenteri: Joni, Jonne, Kauno

Aurinko Seinäjoella

Aurinko nousee 8.14 ja laskee 16.09
Pimeys päättyy 7.23 ja alkaa 17.01

Sote silloin kauan sitten

Kirkkojen seinillä kättään ojentelevat vaivaisukot keräävät edelleen varoja diakoniaan, mutta ne ovat myös nähtävyyksiä.

JOHANNA HEIKKILÄ
ALAJÄRVI

Suomessa saa pudottaa kolikoita lähimmäisavuksi yli sadan vaivaisukon lippaaseen, näin on voinut tehdä jo neljäsatua vuotta. Ilmiö on ainutlaatuinen maailmassa ja erityisesti Pohjanmaalla. Siksi posti juhlistaa tätä kulttuuriperintöä ensi viikolla ilmestyvillä merkeillä. Merkkivihossa on haluttu nostaa kristillistä historiaamme esille kokonaisuutena, sillä merkeissä on myös kahden vaivaisukon ja yhden -akan kotikirkot. Merkkien takaa paljastuu eteläpohjalaisia ja alajärveläisiä taustaa.

-Koin, että edistämällä Alajärven ja Soinin ukon ja akan pääsyä postimerkkeihin sain tehtyä myös kotiseutuani koskevaa hyvää, kuvailee Postin merkkituotannosta vastaava alajärveläissyntyinen Design Manager **Tommi Kantola**.

Kantola toimii puheenjohtajana Postin taidetoimikunnassa, joka tekee merkkejä koskevia taiteellisia linjauksia.

-Vaikka merkit ilmestyvät joulun alla, niihin haluttiin vehreämpää maisemaa kirkkojen ympärille. Näillä voi silti huomioida vaikka joulukortin saajan kotiseututunnetta, Kantola kuvailee.

Aiheiden valikoituminen lähti liikkeelle jo 2015 ja painoluvan Kantola niille antoi tänä kesänä.

-Suomessa ei ole postimerkkien painamiseen tarvittavaa turvapainoa, olemme valmistaneet postimerkit jo melkein kaksikymmentä vuotta hollannissa. Postimerkki on rahan verrattava painotuote.

Torstaina 10. marraskuuta ilmestyvien merkkien lisäksi ilmestyy vaivaisukkoaiheinen esipäivänkuori filatelisten iloksi.

-Olin yhteydessä seurakuntiin jo hyvissä ajoin, kävin tapaamassa Alajärven kaupunginjohtajaa ja seurakunnan väkeä sekä tapasin myös Soinin kirkkoherran, kaikkialla oli asialle hyvä vastaanotto, sanoo Kantola.

Merkit on suunnitellut graafinen suunnittelija **Anssi Kähkö**, jonka nimi löytyy myös Kyrö Distilleryn tuotteiden suunnittelusta. Merkkien reunan hammasmaalaus kuvaa kansantaiteilijoiden karheaa ja kirveellä tehtyä työtä.

Merkeissä on myös jotain aivan uutta. Kaikkiin postimerkkeihin on painettu uusi ikimerkintä, joka tulee tänä vuonna ensi kertaa myös joulumerkkeihin. Joulun merkeissä se on lumihiutale, ulkomaan merkeissä maapallo ja kotimaan merkeissä Suomen kartta.

Vaivaisukoilla on ollut aikanaan konkreettinen merkitys köyhäin- ja vaivaistenhuollossa, erityisesti sotien jälkeen.

Pastori **Ville Vauhkonen** Ruovedeltä on selvittänyt, paljonko esimerkiksi Soinin vaivaisakka vuosittain tuotti työlleen vaivaiskassaan ja keitä rahoina konkreettisesti autettiin 1800-luvun puolivälin jälkeisenä katovuosina.

Vauhkonen on myös tutkinut kansan parista nousseiden puuveistosten teologista sanomaa. Ukkoihin nimittiin on kiinnitetty erilaisia viisaita sanoja. Selvästi suosituimmaksi osoittautui Sananlaskuista peräisin oleva lainaus ”Joka köyhää armahdattaa, hän lainaa Herralle.”

Tämä joka neljännessä vaivaisukossa oleva sitaatti tuo esille luterilaisuudessa vähemmän esillä olleen käsitteen armpalkasta. Aihe koettiin vaikeaksi, koska reformaattitkot voimakkaasti vastustivat rahalla ostettavia aneita. Erityisesti Martin Luther kehotti huolehtimaan kaikista seurakunnan jäsenistä ja antamaan rahansa köyhille. Kuortaneen vaivaisukko puolestaan kannustaa teksti: ”Älä käännä pois silmiäs

Heikki Mikkilän veistämä Alajärven vaivaisukko on edelleen työssä. Ukkojen ulkoisesta olemuksesta kerrottakoon, että heidän pituutensa on 19 ja 195 cm:n välillä ja keski-ikä on noin 160 vuotta. KUVA: JOHANNA HEIKKILÄ

-Vaivaisukolle annetut varat kertyvät lukittuun lippaaseen kirkon sisällä. Alinna alkuperäinen 1800-luvun iso lipas, joka on kiinnitetty jyhkeillä sepän takomilla nautoilla, kertoo suntio Kullervo Ketonen Alajärven seurakunnasta. KUVA: JOHANNA HEIKKILÄ

tarvitsevalta, ettei hän sinun ylittes wallittaisi.”

Alajärven vaivaisukko on ollut paikallaan liki kaksisataa vuotta.

-Luulisin, että se on ollut ihan sieltä alusta asti. Kirkko rakennettiin 1836 ja vihittiin käyttöön 1841. Ilmeisesti silloin, kun seinät on peitetty puupaneleilla, niin siinä vaiheessa vaivaisukko sai myös katoksen, kertoo vuodesta 2001 suntiona työskennellyt **Kullervo Ketonen**.

Katoksen teki alajärveläinen **Toivo Alanen** Höykykylän kylästä. Sekä Alajärven, että Kuortaneen vaivaisukon on veistänyt **Heikki Mikkilä**. Hänen vaivaisukoistaan kaksitoista on edelleen seurakuntiansa palveluksessa ja yksi tuhoutui Kauhavan kirkon palossa. Mikkilä ja evijärveläislähtöinen Erkki Lahti eli Pitti-Poika ovat tehneet monia Pohjanmaan vaivaisukoista.

Vaivaisukot kiinnostavat ke-säaikaan matkailijoita, jotka su-jauttavat kolikkoja lippaaseen. -Joskus lippaassa on ties mitä valuuttaa ja joskus jopa tumppeja, paljastaa Ketonen. -Monelle taitaa olla yllätys, että tätä kautta kertyy edelleen tänäkin päivänä varoja, ja niitä voi lippaaseen turvallisesti laittaa. Ne menevät diakoniatyöhön. Kyllä sitä kautta muutama sata euroa tulee. Kaikelle on aina löytynyt diakoneilta kohteita, sanoo Ketonen.

Vaivaisukot olivat jo aikanaan tehty kolkuttelemaan ihmisten omaa tuntoa ja herättelemään, miksei siis tänäänkin. Kukkaron nyörit taisivat olla vähän löysemmällä aikaisemmin. -Onkohan tämä suhteellista. Alkuaikoina lipasrahat tulivat näin isoon sepän takomaan laatikkoon. Nyt on viime vuosikymmenet pärjätty pienemmällä, pohdiskelee Ketonen.

ILMESTYMISPÄIVÄ / UTGIVNINGSDAG 10.11.2016
DESIGN ANSSI KÄHÄRÄ

VALOKUVAT / FOTON

ANTTI BILUND, ARI KESKI-SEKKILÄ, ANSSI KÄHÄRÄ, HANNU LEHTONEN, ARI PARVOLA

VAIVAISUKOT ovat merkittävä osa suomalaista sosiaali- ja kulttuurihistoriaa sekä kansanomaista taidetta. Ne toimivat peruspalvelun pioneereina jo ennen sosiaaliturvan kehittymistä. Ne auttoivat lähimmäisiään, ne seisoivat kirkkojen ja tapulien seinustalla keräten apua seurakunnan vähävaraisille, leskille, orvoille ja vaivaisille. Varhaisimmat ukot ovat 1600-luvun puolelta (Hauhon Bartimeus), suurin osa 1800-luvun alkupuolelta Suomen sodan (1808-09) sotainvalidien hahmoja.

Suomessa on jäljellä runsaat 140 vaivaisukkoa ja yksi vaivaisakka Soinissa. Yli sata niistä poivetelee edelleen uskollisesti viikopalkallaan. Nykykavella on vehvillius huoltaa ja kunnouttaa näitä kunninkansalaisiaan.

Vaivaisukoperinnettä -vihon kuvat ottivat Soinin kirkosta Hannu Lehtonen, Soinin vaivaisakasta ja Alajärven vaivaisukosta Anssi Kähkö.

Vaivaiskansa uhan alla

JOHANNA HEIKKILÄ
ALAJÄRVI

Ainutlaatuinen vaivaisukko ja -akkaperinne sai uutta puhtia Pelastakaa vaivaisukot ry:n pyörittäessä käyntiin.

Yhdistyksen taustavoimat ovat kattavasti yhteiskunnan eri aloilta, kotipaikka on tiiviisti kuitenkin saatu Helsingissä ORTON Invalidisäätiön ylläpitämän Galleria Ortonin piiristä. Yhdistys syntyi Vaivaisukot Kerimäellä -näyttelyn ympärille 2013.

-Näin oli selkeämpi toimia, ja kerätä pelkästään tähän työhön varoja, kertoo **Sirpa Viljanen** yhdistyksestä. Yhdistyksen sääntöjen mukaisena tavoitteena on lisätä vaivaisukoperin-tään ymmärrystä, tietoa vaivaisukoista ja ukkojen arvostusta.

-Kyllä nämä vaivaisukot ovat meidän yhdistyksemme hallituksen jäsenten ”ikiomia perheenjäseniämme”, sillä tavalla näistä leikkisästi puhumme. Monen vaivoista ja onnettomuuksista, tulee arkeamme, kuvailee Viljanen.

Yhdistystä johtava professori **Seppo Seitsalo** on tutkinut lääkärin ja ortopedin näkemyskellä vaivaisukkoja. Hän havaitsi, että 60 prosenttia ukoista on raajavammaisia, useimmat heistä nojaavat keppiinsä, joka samalla on vaivaisuuden symboli. Sotavammojen vuoksi menetty rajaajanosa on korvattu puujalalla ja joillakin vaivaisukoilla on nilkan alueella sidoksia.

Opetuksellisesti olisi oikein, jos vaivaisukot nojautuisivat keppiin terveen raajan puoleisella kädellä. Sen sijaan he ojentelevät oikeaa kättään avun merkkinä.

Yhdistys haluaa myös kannustaa seurakuntia kunnostamaan ja pitämään huolta näistä ”kunninkansalaisista” ja kiinnittämään huomiota asianmukaiseen restaurointiin. Seuralla on näin kulttuuri- ja kirkkohistoriallinen vapaaehtoistehtävä, se pyrkii käynnistämään ja tukemaan vaivaisukkoja koskevaa tutkimusta. Restaurointi-apua kannustetaan hakemaan esimerkiksi Kirkkohallitukselta.

Monen vaivaisukomme synthyistoria ja vaiheet ovat kovin puutteellisesti selvitettyjä. Suomen jäljellä olevista vaivaisukoista vanhin on tietävästi Hauhon Bartimeus-ukko. Joka on huultavasti 1690-luvulta. Ensimmäiset kirkonkirjamerkinät siitä on vuodelta 1713, jolloin se vahingoittui venäläisten joukkojen yrittäessä sitä ryöstää.

Vuonna 2015 Museoviraston kanssa on neuvoteltu vaivaisukkojen pääsystä Unesco maailmanperintölistalle.

FAKTA

Vaivaisukko-perinteessä selvä jatkumo köyhäinhoidosta soteen

■ Vaivaisukkojen väestönlaskenta tehtiin 2013 Keuruun kirkossa.

■ Tulos kertoi, että Suomessa 145 yksilöä, joista yksi akka Soinissa.

■ Hauhon ukko on vanhin, Bartimeus lienee 1690-luvulta.

■ Suomen sodan (1808-1809) jälkeen puisten vaivaisukkojen määrä kasvoi erityisesti Pohjanmaalla, missä sodan jäljet näkyivät monin tavoin.

■ Vuonna 1852 tuli voimaan kuntalaki, jossa köyhien asiaa laitetiin ajamaan kirkkoherran johtama vaivashoitohallitus.

■ Tästä tuli sosiaalipoliittinen jatkumo myöhemmin köyhäinhoidolautakuntiin, huoltolautakuntiin, sosiaalilautakuntiin ja perusturvalautakuntiin.

■ Vaivaisukot jatkavat työtään sotenkin saapuessa.